

İ.Ü. Yayın No: 4455
I S S N 1303-5746

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

REVIEW OF THE FACULTY OF DIVINITY OF ISTANBUL UNIVERSITY

Hakemli Dergi

SAYI: 8
YIL: 2003

İSTANBUL - 2003

HZ. PEYGAMBER'İN BEDEN DİLİ

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ*

ÖZET

Beden dili üzerine yapılan çalışmalar, eğitim ve iletişim konusunda bu bilim dalının çok önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Diğer yandan Allah Resûlü'nün tebliğ ve beyan vazifesini ifa ettiği esnada, insanlarla iletişim kurmadaki becerisi, etkileyici gücü ve karizması inkar edilemez.

Bu makalede önce beden dilinin ne olduğu, önemi, türleri ve örnekleri ortaya konacak, daha sonra da sahih hadis kaynaklarından yararlanılarak Hz. Peygamber'in beden dilinden örnekler tespit edilmeye çalışılacaktır. Böylece beden dili biliminin verileriyle Hz. Peygamber'in vücut dilini nasıl kullandığı mukayese edilmiş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beden Dili, İletişim, Tebliğ, Hz. Peygamber, Hadisler.

SUMMARY

BODY LANGUAGE OF THE PROPHET MUHAMMAD

The researches on body language show that this branch is important in the education and communication. In the process of the calling people to the Islam, the Prophet Muhammad succeeded and influenced them because of his using body language very well.

In this article, I will try to explain, firstly, what the body language is and its importance, and sorts. After that, using the authentic hadith sources, I will introduce some examples of the Prophet's body language. In this way, results of the science of body language and Prophet's body language will be compared.

Key Words: Body Language, Communication, Notifying, The Prophet, Hadiths.

I. GİRİŞ

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru yeni bir bilim dalının ortaya çıkışına tanık olunmuştur. Beden dili adı verilen bu bilim, sözel olmayan iletişim biçimleriyle ilgilenmekte ve canlılar üzerinde çeşitli gözlemler yaparak bu gizemli iletişim sırrını çözmeye çalışmaktadır. İnsan denen harika canlının, yer yer farklılıklar arz etse de, kendi türünün bir özelliği olarak bir takım ortak beden dili kullandığı tespit edilmiş ve bu dilin

* İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

sözel dilden çok daha fazla etkili ve evrensel olduğu sonucuna varılmıştır.

Diğer taraftan son dinin temsilcisi olarak gönderilen Hz. Muhammed, kısa sürede çevresindekiler üzerinde etkili olmuş ve henüz kendi devrinde on binlerce insanın İslâm dinine girmesini sağlamıştır. Hz. Muhammed (a.s.), şüphesiz bir insan olmanın yanı sıra Allah'ın en son Peygamberidir. Onun, getirdiği dini insanlara tebliğ ve açıklamak gibi bir misyonu vardır.¹

Her alanda en güzel bir model olan Allah Resûlü'nün tebliğ ve beyan vazifesini ifa ettiği esnada, insanlarla iletişim kurmadaki becerisi şüphesiz önemlidir. On beş asır öncesinin şartlarında tek başına çıktığı bir davada çok kısa bir sürede on binleri etkileyen ve onları hayran bırakan bir şahsiyetin iletişim becerileri ve bu arada beden dilini kullanımı, takdir edileceği gibi iletişim ve bu bilimin diğer dalları bakımından da araştırılması ve üzerinde çokça çalışılması gereken bir husus olmalıdır.

Bir tebliğci sıfatıyla Peygamberin, iletişimde çok etkin bir mesaj olan beden dilini nasıl kullandığı bugün bizim için daha bir önem kazanmıştır. Bu nedenle bu makalede önce beden dilinin ne olduğu, önemi, türleri ve örnekleri ortaya konacak, daha sonra da Hz. Peygamber'in konuyla alakalı olan beden dilinden örnekler ele alınacaktır.

BEDEN DİLİNİN TANIMI, KAPSAMI VE ÖNEMİ

Bugüne kadar yapılan araştırmalar, sözel olmayan bir milyon hareket ve işaret kaydetmişlerdir. Ortalama bir insanın bir gün içerisindeki sözcüklerle konuşma süresi toplam on bir dakika civarında olup, orta uzunlukta bir cümle 2,5 saniye sürmektedir. İnsanlar geri kalan sürede ise beden dilini kullanmaktadırlar.²

İnsanlar mutlu olduklarında gülümserler; üzgün ve kızgın hallerinde ise kaşlarını çatarlar. Kafa sallama neredeyse evrensel olarak evet ve onay anlamına gelir; hayır ve reddetme anlamında kafayı iki yana

1 en-Nahl, 16/44.

2 Pease, Allan, *Beden Dili*, çev. Yeşim Özben, İstanbul 2001, s. 10.

sallama da evrensel bir davranış olup, bebeklikten itibaren kullanılır. Omuz silkme hareketi de karşısındakini onaylamadığı anlamına gelen evrensel bir beden dilidir.

İletişimde karşılıklı olarak yüz yüze konuşmada sözel öge %35 iken, sözel olmayan yolların oranı ise %65 olarak tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra bir mesajın toplam etkisinin yaklaşık %7'sinin sözel (sadece sözcükler), %38'inin sesli (ses tonu, sesin yükselip alçalması ve diğer sesler) ve %55'inin de sözel olmayan öğelerden (beden dili) oluştuğu ifade edilmiştir. Ayrıca son dönemde yapılan araştırmalar beyne iletilen bilgilerin %87'sinin gözler, %9'unun kulaklar ve %4'ünün de diğer duyular aracılığıyla iletildiğini göstermektedir.³ Daha açık bir ifadeyle gözlerimizle düşündüğümüzü söylemek de abartılı olmaz. Beden dili, şüphesiz sözel dilden çok daha etkindir. Örneğin hiç kimse hastahane koridorlarında "lütfen konuşmayınız!" yerine "sus!" işareti yapan hemşire resmini unutamaz.

Söz dili genellikle düşüncelerin, beden dili ise duyguların tercümanı olmaktadır. Esasen tüm diğer diller gibi vücut dili de sözcükler, cümleler ve noktalama işaretlerinden oluşur. Bu nedenle hareket grupları tek tek değil, toptan değerlendirilmelidir. Kaldı ki biz farkında olmasak da beynimiz karşımızdaki kişinin beden dilini toptan değerlendirecektir.

Hemen her insan beden dilini kullandığı halde neyi nasıl kullandığını kendisiyle ilgili gözlem yapmadan fark edememektedir. Genellikle başkalarına gönderdiğimiz görsel mesajları nesnel olarak bildiğimizi sanırız. Oysa görünüşümüzde önemli bulduğumuz şeyleri fark edemezken, nadiren farkına vardığımız yüz ifadeleri ile beden dili yorulmak bilmeden dış dünyaya hayatî sinyaller göndermektedir.⁴

Beden dilimizin sinyalleri sızıntı olarak adlandırılır; zira siz başka bir şey anlatmaya çalışırken, gerçek, görsel olarak bedeninizden sızar. Nitekim bir kimse ile konuşurken onun istediği bütün cevapları doğru bir biçimde verseniz, ancak bu arada durmadan ayaklarınızı sallamış ve

3 Pease, *Beden Dili*, s. 10-11.

4 James, Judi, *Beden Dili*, çev. Murat Sağlam, İstanbul 1999, s. 8.

saçlarımızla oynamış iseniz, beden diliniz sözlerinizi yalanlayacaktır.⁵ Fakat şurası da bir gerçektir ki, eğer insanlar sizden hoşlanıyorlarsa yanlış yaptığımız bir çok şeyi affederler. Aksine sizden hoşlanmıyorlarsa ne yaparsanız yapın faydası olmayacaktır. Aşırı derecede sıkılgan ya da kederli insanlar genellikle hoş gitmezler.⁶

Sözel dille beden dilin uyumu ancak beden dilinin anlamı kavranarak sağlanabilir. Ne var ki, çoğu kimse kendi vücudunun hangi dili konuştuğunu fark edemez. Kişinin kendini tanıması, sadece kendi genel ve özel yeteneklerini ilgi ve ihtiyaçlarını, yeterlik ve yetersizliklerini bilmesi demek değildir. Başkalarının onu nasıl gördüğünü de bilerek kendisi hakkında realist bir benlik imajı geliştirmesi gereklidir. İcabında bu benlik imgesi çeşitli durumlar için bir benlik olacaktır ve bunların tamamı da birey için olağan kabul edilecek imgeler olacaktır. Bu suretle birey, çeşitli durumlarda herhangi bir uyum güçlüğüne uğramadan durumun gerektirdiği benlik imgesine göre uyumunu sağlayabilecektir.⁷

Örneğin, bir kimseye kollarını göğsünde kavuşturduğu zaman hangi kolunu üstten geçirdiği sorulsa, büyük bir olasılıkla bir müddet düşünecek ya da ancak kollarını kenetleyerek cevap verebilecektir. Şunu da belirtelim ki, kadınlar küçük ayrıntılar konusunda doğuştan gelen bir yetenek sayesinde erkeklerden daha hassastır. Kadın sezgileri sözel olmayan işaretleri yakalamak ve çözmek konusunda daha başarılıdır. Belki de onlar bu sayede bebekleriyle daha iyi iletişim kurmaktadır.⁸

A. Beden Dilinin Türleri

Sözel olmayan ifadelerimiz, genel olarak jestler, mimikler ve duruş olarak üçe ayrılmaktadır. Eller ve kollarla yapılan hareket ya da işaretlere jest adı verilirken; kaş, göz ve yüz ifadeleri de mimik olarak adlandırılmaktadır. Diğer yandan kişinin yürütmesi, ayakta durması,

5 James, *Beden Dili*, s. 50.

6 Ailes, Roger – Kraushar, John, *Mesaj Sızınız*, çev. Alev Önder, İstanbul 2000, s. 101, 103.

7 Tan, Hasan, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, İstanbul 2000, s. 59-60.

8 Pease, *Beden Dili*, s. 11-12.

oturması, dönüşleri ve genel hatlarıyla zihnimize canlandırdığımız silüeti de o kimsenin duruşu ya da tavrı olarak tanımlanmaktadır.⁹

1. Jestler

İşaret, duygu, taklit, aksiyon ve heyecan jestleri şeklinde değişik jest türleri vardır. İşaret jestleri de kendi içerisinde yer, durum, boyut, şekil, hareket ve sayı belirten jestler gibi farklı kısımlara ayrılmaktadır.¹⁰ İnsanların bazan farkında olmadan kullandıkları bu işaretler iyi okunduğu zaman karşdakini anlamak çok daha kolay olmaktadır. Bunlardan önemli görülenler aşağıda şu şekilde açıklanmaktadır.

a. Eller

Elleri birbirine kenetlemek, kişinin olumsuz bir yaklaşımı dizginlemeye çalıştığını göstermiş olmaktadır.¹¹ Kalabalık önünde konuşma yapan birinin başına gelebilecek en rahatsız edici şeylerden biri konuşması sırasında dinleyicilerin eliyle ağzını kapama durumudur. Ortam müsaitse "sorusu olan var mı?" veya "bir yorumu olan var mı?", şeklinde sormakta yarar vardır. Bu durumda gizlenen itirazlar ortaya çıkmış ve o kişinin düşünceleri anlaşılabilir olur.¹²

Ellerini ovuşturmak çoğunlukla insanların olumlu beklentilerini ilettikleri sözel olmayan yollardan biridir.¹³ Diğer taraftan bir bardağın veya kadehin tek bir elle tutulması kolay iken iki elle tutmak, bir tedirginliğin ifadesidir. Böylece kişi kendine bir koruma sağlamış olmaktadır. Bu bir çiçek veya el çantası da olabilir. Topluluk önünde saatle oynamak da kuşku ve tedirginlik sonucudur.¹⁴

Kişinin kendi eliyle ağzını kapaması ya da burnuna dokunması daha çok olumsuz duygular taşır. Hatta yalanını örtmek için yapılmış bir hareket de olabilir.¹⁵

9 Şenbay, Nüzhet, *Alıştırıcı Diksiyon Sanatı*, İstanbul 1991, s. 229.

10 Şenbay, *Alıştırıcı Diksiyon Sanatı*, s. 230-232.

11 Pease, *Beden Dili*, s. 55.

12 Pease, a.g.e., s. 67.

13 A.g.e., s. 53.

14 A.g.e., s. 88-89.

15 A.g.e., s. 68.

Üst-ast ilişkisinde ellerin çatı şeklinde birleştirilmesi “Her şeyi ben bilirim” tavrını gösterir. Yöneticiler genellikle aslarına tavsiye veya talimat verirken bu hareketi kullanırlar.¹⁶

İşaret parmağı açık olarak eller çene ve yüze konmuşsa bir değerlendirme işaretidir. Ellerini indirdiklerinde değerlendirme sona ermiş demektir. Gözlüklü biri de bu durumda gözlüğünü çıkarır, bu hareket değerlendirmesinin bittiğini gösterir.¹⁷

Eller gözlerle beraber yukarı doğru kaldırılırsa yükseklik, avuçlar ve bakışlar yere doğru uzanarak derinlik belirtir.¹⁸

b. Avuçlar

Avuç içi yüreğin üzerine bastırılarak sevgi ve heyecan anlatılır. Göğsün ortasına bastırılırsa inanmak, iman etmek duygularını belirtir. Bu ara baş da biraz eğilir.¹⁹

Avuç içleri birbirine yaklaştırılarak darlık; uzaklaştırılarak genişlik anlatılır. Avuç içi yatay ve yere dönük olursa düz olan bir şeyi; aşağı dönük ve hafifçe çukurlaştırılmış olarak aşağı yukarı kısa kısa hareketler yapılırsa ağırlığı belirtir. Avuç aşağı dönük olarak el, göğüs hizasından dışarı doğru hızlı sallanırsa çabukluğu belirtir.²⁰ Her iki kol ve avuç karşı tarafa açık tutulursa “Sana karşı dürüst olacağım” demektir.²¹

c. Kollar

Kollar dışarı gelecek şekilde kıvrılmış olduğu halde vücuttan gitgide ayrılırsa birbirinden uzaklaşan şeyleri gösterir. Uzanmış ve birbirinden ayrılmış iki kol iki uzak mesafeyi gösterir.²² Pek büyük bir şeyi anlatmak için iki kol yukarı kaldırılarak birbirinden uzaklaştırılır.²³

16 A.g.e., s. 57.

17 A.g.e., s. 76-77.

18 Şenbay, *Alıştırma Diksiyon Sanatı*, s. 231.

19 Şenbay, a.g.e., s. 233.

20 A.g.e., s. 231-232.

21 Pease, *Beden Dili*, s. 40.

22 Şenbay, *Alıştırma Diksiyon Sanatı*, s. 231.

23 A.g.e., s. 231.

Kolları birbirine kavuşturma savunma amacı taşır. İyi bir konuşmacı kollarını bağlamış seyirciye, ellerini açık bir vaziyette ileriye uzatarak ya da soru sorarak veya bir şey vererek kollarını açtırabilir.²⁴

d. Parmaklar

El jestlerinde özellikle işaret parmağı çok önemli bir rol oynar. İşaret parmağı kol ile beraber öne doğru uzatılırsa işaret veya kovma anlamı verir. İşaret parmağı bükülerek göğse doğru çekilirse yaklaşmayı, çağırılmayı, yine işaret parmağı düz olarak ağza yaklaştırılırsa susturmayı belirtir.

Orta parmak baş parmağa çarpılarak şaklatılırsa sabırsızlık, bütün parmaklar kapatılarak kuvvet ve azim, yumruk gösterilirse tehdit anlatılır. Parmaklar bükülmüş olarak işaret parmağı baş parmağa sürtülürse para işareti yapılmış olur. Eller birleştirilerek parmaklar birbirine geçirilirse yalvarma anlamı verir.²⁵

Pek küçük bir şeyi anlatmak için işaret parmağının ucu üzerine aynı elin baş parmağı ile dokunulur.²⁶ Parmakları masaya veya ayakları yere vurmak ise sabırsızlık göstergesidir.²⁷

Parmaklarla sayı belirtirken bir sayısı işaret parmağıyla; iki, işaret ve orta parmakla; üç, işaret, orta ve yüzük parmağıyla; dört, başparmak hariç geriye kalan dört parmakla ve beş sayısı da bir elin parmaklarıyla gösterilir. Başparmak beşinci anlamına gelmektedir.

e. Bacaklar

Otururken veya ayakta dururken bacakların pozisyonu da çok önemlidir. Bacaklardan birinin diğerinden ayrılmış olarak önde durması kuvvet, ataklık ve şiddetli duyguları anlatır. Ayakların aynı hizada birbirinden ayrı durması rahatlık, kaygısızlık, meydan okuma veya durgunluk belirtir. Bacak bacak üstüne atılmış olarak otururken bir bacağın sık sık sallanması sabırsızlık ve sinirlilik belirtisidir.²⁸

24 Pease, *Beden Dili*, s. 84.

25 Şenbay, *Alıştırma Diksiyon Sanatı*, s. 233-234.

26 Pease, *Beden Dili*, s. 231.

27 Pease, a.g.e., s. 74.

28 Şenbay, *Alıştırma Diksiyon Sanatı*, s. 234.

Bacak bacak üstüne atma hareketinin kavuşturulmuş kollarla bir araya geldiği pozisyonlarda kişi konuşmadan çekilmiş demektir.²⁹ Bununla birlikte değişik toplum ve kültürlerde saygısızlık anlamına gelebilecek oturuş ve duruş biçimlerine de dikkat etmek gerekir.

2. Mimikler

Yüz ifadesi, kaş ve gözlerin konuşma esnasında kullanımı, bakışlar, başın duruş ve hareketleriyle tanımlayabileceğimiz mimik hareketler, iletişim ve etkili bir imaj bırakma hususunda oldukça önemli bir yer işgal etmektedir. Araştırmalara göre yüzdeki seksen adale, yedi binden fazla yüz ifadesini yaratabilmektedir. Çoğumuz birisinin yüz ifadesinden onun mutlu ya da üzüntülü olduğunu veya korkmuş olup olmadığını anlayabiliriz.³⁰

a. Gözler

Gözler yarı kapalı olursa kötülük ve küçümseme, göz kapaklarını indirerek saygı veya utanma anlatılır. Gözlerin iri iri açılması şaşkınlık, hiddet, hayret, dehşet belirtisidir.³¹

Genel olarak yakın gözlüğü takanlar karşısındaki insanlara bakmak için gözlüğünü çıkarmaktansa üzerinden bakmayı tercih ederler. Halbuki bu bir saldırgan bakıştır. Karşısındakiler kendilerini yargılamıyor hissederler ve olumsuz duygular beslerler.

Bu şekilde gözlük takanlar gözlüklerini çıkarmalı ve dinlerken ya da okurken geri takmalıdırlar. Bu aynı zamanda kontrolün kendinde olduğunu da gösterir.³² Konuşma esnasında dostça ve sıcak bir yüzle insanlara gruplar halinde bakılmalıdır. Küçük bir gruptan diğerine ya da bir bireyden ötekine bakarken bir kaç saniye duraksamalı, sanki her bir grupta bir mini sohbet yapıyormuş gibi konuşmalıdır.³³

29 Pease, *Beden Dili*, s. 92.

30 Ailes-Kraushar, *Mesaj Sözsüzü*, s. 71.

31 Şenbay, *Alıştırma Diksiyon Sanatı*, s. 232.

32 Pease, *Beden Dili*, s. 142-143.

33 Ailes-Kraushar, *Mesaj Sözsüzü*, s. 61.

b. Kaşlar

Kaşlar çatılarak derin düşüncüyü, sertliği, sağlam bir iradeyi belirtir. Kaşların başlangıç kısımlarına yukarı doğru kalkıp uç kısımlarının aşağı inmesi ıstırap anlatımıdır.³⁴

c. Ağız ve Dudaklar

Dudakların yarı açık duruşu hayret ve sevinci, çok açılması şaşkınlığı anlatır. Dudak kenarlarının aşağıya inmesi üzüntüyü, dudakların büzülerek öne doğru uzaması susmayı ve somurtmayı belirtir. Alt çenenin biraz öne çıkması gaddarlığı, dişlerin birbirine vurması çılgin bir hiddeti anlatır.³⁵

d. Baş

Başın öne doğru duruşu merak ve gaddarlığı; geriye çekilmesi saygısızlık, korku; yana doğru hafifçe eğilmesi kayıtsızlık, acıma; öne doğru düşmesi utanç ve korku belirtir. Başı yukarıdan aşağıya sallamak doğrulama, önden arkaya kaldırmak inkar etme anlamına gelmektedir.³⁶ Dinleyicilerin kafaları hafif yana eğik ise konuşmayla ilgilendiklerini gösterir. İyi bir konuşmacı dinleyenleri uyarmak için bir takım yollar denemelidir.³⁷

3. Duruş

Ayakta durma ve oturuş şekilleri, yürüyüş tarzı, vücudun hareketleri, karşımızdakilerle aramızdaki fizikî ve sosyal mesafeler, iş becerileri, hünerler, nükteler, şakalaşmalar, sosyal ve siyasî statüler kişinin toplum içerisindeki konumunu belirler. Bununla birlikte vücut kontrolü de bu imajı şekillendirmede önemli bir yer tutar. İyi bir izleyici karşındaki kişinin vücut hareketlerinden/duruşundan muhatabının duygularını okuma imkanına sahiptir.

Duruş ya da tavır dediğimiz imajın oluşmasında ilk izlenimlerin çok büyük bir etkisi olduğu muhakkaktır. İlk defa karşılaşılan iki kişi

34 Şenbay, *Alıştırıcı Diksiyon Sanatı*, s. 232.

35 Şenbay, a.g.e., s. 232.

36 A.g.e., s. 233.

37 Pease, *Beden Dili*, s. 106-107.

arasında ilk izlenimin dört saniye içinde oluştuğu bildirilmektedir. Kötü bir izlenimi silmek için ise dört yıl beklemek gerekebilir.³⁸ Dünyanın en güzel saçlarına, en güzel gültümseyişe, en güzel sese ya da her ne ise ona sahip olabilirsiniz. Ama iki dakika sonra size bütün bir kişi olarak bakılacaktır. Sizin çeşitli yönlerinizle ilgili tüm izlenimler tek ve tam bir bütünsel resim halinde ortaya çıkacaktır.³⁹

İlk izlenimleri daha da tehlikeli kılan şey, bunların kolayca kendi kendini doğrulayan bir kehanete dönüşmesinden kaynaklanır. Eğer ilk bakışta bir insanın görünüşünden hoşlanmazsak, ona karşı olumsuz davranırız. Onlara karşı davranışımızı fark ettiklerinde onlar da aynı şekilde karşılık verirler. Bu bizi daha da sevindirir; çünkü sezgilerimiz haklı çıkmıştır. Kötü birini hemen tanıma yeteneğimize bir kez daha güvenerek mutlu bir şekilde yolumuza devam ederiz.⁴⁰ Dolayısıyla sözlü olarak konuşmadan önce vücudumuzun karşı tarafa ne söylediğini çok iyi kontrol etmeliyiz.

Vücudun büzülmesi, sırtın kamburlaşması, kolların gövdeye yapıştırılması yılgınlık ve utanma belirtisidir. Bunun aksi hayranlık ve zafer anlatır. İğrenmede vücut geriye doğru; istek, merak ve ataklıkta ise ileriye doğru gider. Yana ve geriye doğru uzanarak oturmak ahlak zayıflığını ve fizik yetersizliğini anlatır. Vücudun öne doğru eğilmesi saygı belirtisidir.⁴¹ Duruşla ilgili olarak, kişisel alan, iktidar talep eden duruşlar ve konuşma esnasında duruş konularına eğinmekte yarar görüyoruz.

a. Kişisel Alan

Her insanın bir kişisel alanı vardır. Bu alanlar karşısındaki kişinin yakınlık derecesine veya statüsüne göre değişir; azalır artabilir. Bu alanlar genel anlamda dört bölge olarak tanımlanmaktadır.

1) Mahrem Bölge (15-45 cm. arasında)

38 James, *Beden Dili*, s. 15.

39 Ailes-Kraushar, *Mesaj SİZSİNİZ*, s. 32.

40 James, *Beden Dili*, s. 16.

41 Şenbay, a.g.e., s. 234.

En önemli bölge burasıdır. Sadece o kişiye duygusal olarak yakın olan kişilerin bu bölgeye girmesine izin verilir. Ana, baba, eşlerin ve çocukların girebileceği mesafedir.

2) Kişisel Bölge (46-122 cm. arasında)

Toplantılarda, ofiste, kokteyllerde, sosyal etkinliklerde ve arkadaş toplantılarında bu mesafe uygundur.

3) Sosyal Bölge (122 – 360 cm. arası)

Yabancılar, evde tamir yapan tesisatçı, postacı, bakkal, işyerindeki eleman vs. kişilerle aradaki mesafe bu şekilde ayarlanmalıdır. Aksi halde yanlış anlamalara sebep olabilir.

4) Ortak Bölge (360 cm.'den fazla)

Kalabalık bir gruba hitap edildiğinde bu mesafe rahat edilebilecek bir mesafedir.⁴² Daha yakın mesafeler veya arkası açık olan konuşma mekanları konuşmacıyı tedirgin edebilir.

b. İktidar Talep Eden Duruşlar

Birinin koltuğunun arkasında durarak o çalışırken omzunun üzerinden yazdıklarını okumak, birinin masasının üzerine oturmak, birinin masasına yaslanmak, birini selamlarken koltuktan kıpırdamamak, el sıkışırken elinin ucunu kullanarak üstün olduğunu göstermek, karşısındaki kişinin elini sert sıkarak kurbanının elini acıtmak ve biriyle konuşurken ona mahrem mesafesinde durmak iktidar talep eden duruşlardır.⁴³

Üzerinde oturan insan kadar koltuğun kendisi de bir üstünlük işaretidir. Bazı patronlar büyük koltuklardan hoşlanırlar. İçi doldurulmuş yumuşak, çoğu zaman siyah, kolluklu ve arkalıklı deri koltukları severler. Bu koltuklar büyük ölçüde arkaya yaslanabilir; öne eğilme pozisyonunu da rahatça destekleyebilir. Hiç kimse alçak, kolsuz ve sağlam görünmeyen bir koltukta üstünlük taslayamaz.

42 Pease, *Beden Dili*, s. 26-27.

43 James, *Beden Dili*, s. 63.

Üstün bir tip genelde ayaklarını masanın altına uzatarak oturur. Aşırı göz teması meydan okuyucu ve saldırgan görünmeye sebep olabilir. Hiç göz temasının kurulmaması ise karşıdakini hiçe sayma anlamına gelebilir.⁴⁴

c. Konuşma Esnasında Duruş

İki kişi konuşma esnasında şu altı değişik şekilde duruyor olabilir.

- 1) a ayakta b oturuyor
- 2) a ve b her ikisi karşı karşıya oturuyor
- 3) a ve b sırt sırta oturuyor
- 4) 2 metre kadar uzakta duruyorlar
- 5) İkisi de oturuyor ve mesafe çok yakın
- 6) İkisi de karşı karşıya oturuyor fakat biri başka yere bakıyor

Bunlar içerisinde iletişimde en etkili olan kişisel bölge mesafesinde (46-122 cm) karşı karşıya oturaktır. Böyle bir oturuşta her iki kişi de birbirine güven duyarlar ve söyleneni dinlerler.

Görüşmelerde veya rehberlikte arada masa olumsuz bir etkidir. Nitekim konuyla ilgili yapılan araştırmalardan edinilen verilere göre doktor hasta ilişkilerinde arada masa olduğunda sadece %10 kendini rahat hissederken, masanın olmadığı ortamlarda bu oran %55'e yükselmiştir. Masa kullanılacaksa bile görüşme yapılan kişiyle masada karşı karşıya oturmamaya çalışılmalıdır.⁴⁵

III. HZ. PEYGAMBER'İN BEDEN DİLİ

Hız. Peygamber'in risalet hayatıyla geçirdiği yirmi üç yıl zarfında kendisinden varid olan sözleri, hal ve hareketleri titizlikle takip edilmiş ve şüphesiz bir kısmı da kayda geçirilmiştir. Özellikle hadis kaynaklarında onun sözlerinin yanısıra hareketlerinin ve tavırlarının örneklerini bulmak mümkündür. Kaynaklar bu gözle incelendiğinde Hız. Peygamber'in beden diliyle ilgili olarak yeterli dokümanın olduğu

44 James, a.g.e., s. 73.

45 Tan, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, s. 209-212; Pease, *Beden Dili*, s. 174.

görülmektedir. Söz konusu bilgiler ışığında Hz. Peygamberin jestleri, mimikleri ve duruşu aşağıda örnekleriyle ortaya konulacaktır.

1. Jestler

Her insan özellikle konuşma esnasında az ya da çok hareket yapar, ellerini hareket ettirmezse başını hareket ettirir. Başını hareket ettirmezse omzunu; omzunu hareket ettirmezse en azından yüzünün ifadesini veya bakışlarını değiştirir. Bu işaretlerin muhatap üzerinde tesirli olması ve sözün doğru anlaşılmasına yardım edebilmesi için münasip yerde ve zamanda yapılması gerekmektedir.⁴⁶ Hz. Peygamber'in iletişim esnasında yaptığı işaretler incelendiğinde onun el ve parmaklarını daha çok kullandığı görülmektedir. Bu nedenle jestlerle ilgili bilgiler bu iki başlık altında toplanmıştır.

a. Eller

Allah Resûlü, özellikle eğitim ve öğretim sayılabilecek hitaplarında jestleriyle de konuşmalarına bir canlılık getirmiş ve dinleyenlerin dikkatini konu etrafına toplamayı başarmıştır. Nitekim çoğu zaman yanında taşıdığı asası ile mevzûya canlılık getiren jestler yapmıştır. Bir gün minberde konuşurken elindeki asa ile minbere vurarak: *"Bu Taybe'dir (Medine). Bu Taybe'dir. Dikkat edin! Mekke ile Medine'ye Deccal'in giremeyeceğini size anlatmıştım"* buyurmuştur.⁴⁷ Bugün de konuşurken özellikle de harita üzerinde bir konudan bahsedilirken işaret çubuğu kullanılmaktadır.

Hz. Peygamber anlattığı konuyu dinleyenlerin zihninde canlandırmak için soyut kavram ve ifadeleri somut hale getirmiş ve muhataplarının anlayacağı seviyeye indirgemıştır. Cennete ilk giren kimsenin kendisi olacağını anlatırken, Cennetin kapısını nasıl çalacağını hareketleriyle izah etmeye çalışmıştır. Bu olaya şahit olan Enes b. Malik (93/712), Hz. Peygamber'in *"Cennetin kapısını ilk defa çalan ben"*

46 Nezâr Muhammed MektEbî, *Hasâisü'l-Hutbe ve'l-Hatb*, Beyrut 1989, s. 130-131.

47 Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahih*, Fiten 119, İstanbul 1981.

olacağı” derken eliyle sanki bir kapıyı tıklyormuş gibi kapı halkasını tutup çaldığı hala gözümün önünde, demektedir.⁴⁸

Hiz. Peygamber kader konusunda ashabına bilgi verirken eliyle sakalını tutmuştur. Hadis şarihleri bu davranışın onun teslimiyetini anlattığını; zira eliyle sakalı tutmanın o dönemde Araplar arasında teslimiyeti ifade ettiğini bildirmektedirler. Ayrıca söz konusu hadis, raviler tarafından “müsel” olarak (her ravi, eliyle peygamberin yaptığı gibi sakalını tutarak) rivayet edilmiştir.⁴⁹

Hiz. Peygamber, eğitim öğretim esnasında ellerini mükemmel bir şekilde kullanmıştır. Nitekim ilim bakımından sahabenin ileri gelenlerinden Abdullah b. Mesud (ö. 32/652), Hiz. Peygamber’in kendisine teşehhüd duasını öğretirken elini tuttuğunu haber vermektedir.⁵⁰ Bir başka rivayette ise elleri yerine saçını tuttuğu bildirilmektedir.⁵¹ Hiz. Peygamber, önemli gördüğü şeyleri yeri geldiğinde eliyle işaret ederek söylerdi. Örneğin, Ensardan bir zat Hiz. Peygamber’e, “Yâ Resûlallah! Senden bir takım sözler işitiyorum ancak ezberleyemiyorum” dediğinde Allah Resûlü ona, “*Sağ elinden yardım al*” demiş, bunu söylerken de eliyle yazı yazar gibi yapmıştır.⁵²

Yine Peygamberin eliyle işareti hususunda sahabeden Abdullah b. Amr (ö. 65/684)’ın anlattığı şu olay da güzel bir örnek teşkil etmektedir. Abdullah şöyle anlatıyor: Resûlullah’tan duyduğum her şeyi yazıyordum. Bir müddet sonra Kureyşlilerden bazıları beni bundan alıkoymak istedi; Allah Resûlü bir beşerdir. O kızgınlık halinde de neşeli haldeyken de konuşurken sen nasıl olur da her şeyi yazarsın dediler. Ben bu durumu Resûlullah’a arz ettim. Elini ağzıma götürerek, “*Yaz! Nefsim elinde olan Allah’a yemin olsun ki, buradan haktan başka bir şey çıkmaz*” buyurdu.⁵³

Allah Resûlü bir gün cemaate yatsı namazı kıldırıyordu. Ancak namazı dört rekat yerine iki rekat kıldırıldı ve selam verdi. Sonra kalktı

48 Bkz. Abdullah b. Abdırrahman ed-Dârimî, *es-Sünen*, Mukaddime 8, İstanbul 1981.

49 Ali el-Kâri, *Şerhu Şerhi Nuhbeti’l-Fiker*, Daru’l-Erkâm, Beyrut ts., s. 658.

50 Tahir el-Cezairî, *Tevcihü’n-Nazar ila Usûli’l-Eser*, I-II, Beyrut 1995, I, 409.

51 Abdurrauf el-Münâvî, *Feyzü’l-Kadir*, I-VI, Mısır 1346, VI, 19.

52 Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *es-Sünen*, I-V, İstanbul 1981, İlim 12.

53 Dârimî, Mukaddime 43; Hafîb el-Bağdadî, *Takyîdü’l-İlm*, Dâru İhyâi’s-Sünneti’n-Nebeviyye, 1974. s.74.

mescidin içerisinde yere konmuş ahşap bir sedir gibi bir şeye yaslandı. Sanki kızgın gibiydi. Sağ elini sol elinin üzerine koydu ve ellerinin parmaklarını birbirine kenetledi, sağ yanağına da sol elinin dışına dayadı. Namaz bitti diye acele edip mescidin dışına çıkanlar birbirlerine namaz mı kısaltıldı şeklinde sordular. Aralarında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de vardı. Ancak onlar da bir şey konuşmaktan çekiniyorlardı. Sahabe arasında elleri uzun olduğu için kendisine “Zülyedeyn” lakabı verilen kişi peygamberin yanına geldi ve, Ya Resûlallah! Sen mi unuttun yoksa namaz mı kısaltıldı? diye sordu. Allah Resûlü de, “*ne ben unuttum, ne de namaz kısaltıldı*” buyurdu ve yanındakilere, “*Zülyedeyn'in dediği doğru mu?*” diye sordu. Oradakiler “evet” deyince kalktı namazını tamamladı ve sehiv secdelerini yaptı.⁵⁴

Bu olayda Hz. Peygamber kendisinin üzüntülü ve düşünceli olduğunu sözle ifade etmese de onun hareketlerinden yani beden dilinden bu durum gayet net olarak anlaşılmaktadır.

b. Parmaklar

Hz. Peygamber'in Arafat'ta yüz bin civarında insana karşı veda hutbesini irad ettikten sonra “tebliğ ettim mi?” şeklinde sorduğu ve sonra da şahadet parmağını insanlara çevirerek “*Şahid ol Allahum!*” dediği bilinmektedir.⁵⁵ Yine o, Muaz b. Cebel'e (18/639) tavsiyede bulunurken dilini eliyle tutarak “*İşte bunu muhafaza et*” demiştir.⁵⁶ Resûlullah, Muaz b. Cebel'e sadece sözle “dilini muhafaza et” diyebilirdi; ancak burada da görüldüğü gibi daha etkili olan görsel metodu kullanmıştır.

Abdullah b. Ebî Evfâ'dan rivayet edildiğine göre, bir yolculuk esnasında Hz. Peygamber, hizmetindeki birine güneş battığı bir sırada, “*içecek bir şeyler ver iftar edeceğim*” dedi. Adam, “Yâ Resûlallah! Hâlâ gündüz aydınlığı var. Şimdi iftar olur mu?” diye şaşkınlığını arz etti. Hz. Peygamber tekrar içecek istedi; adam aynı şeyleri söyledi. Peygamber üçüncü kez isteyince adam içecek getirdi. Allah Resûlü orucunu açtı ve

54 Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, I-VIII, İstanbul 1981, Salât 88.

55 Bkz. Ebû Dâvûd Süleyman b.Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistânî, *es-Sünen*, I-V, İstanbul 1981, Menâsik 57.

56 Tirmizî, İmân 8.

eliyle doğu tarafını göstererek bir hat çizer gibi, “*Bak! Akşam bu taraftan böyle karardığı vakit oruçlu iftar eder*” buyurdu.⁵⁷

Hız. Peygamber Ramazan orucu için hilalin gözetilmesinden ve kamerî ayların 29 ve 30 gün çektiğinden bahsederken, “*Biz ümmî bir topluluğuz; yazı yazmayı, hesap yapmayı bilmeyiz. Ay şu kadar, şu kadardır*” demiş ve iki elinin parmaklarıyla üçer kez işaret ederek bir defasında 30, diğer seferin üçüncüsünde bir baş parmağını kapatarak 29’a işaret etmiştir.⁵⁸ Bir başka zaman da secde uzuvlarını anlatırken parmağıyla secde azalarını tek tek göstermiştir.⁵⁹

Takvanın sözle ya da şekille olmadığını kalpte olduğunu anlatırken de “*Takva işte buradadır*” şeklinde parmağıyla kalbine işaret ettiği bildirilmektedir.⁶⁰ Yine o, kıyametin yakın oluşunu anlatmak için şahadet ve orta parmağını göstererek “*Ben ve kıyamet işte bu ikisi gibiyiz*” demiştir.⁶¹ Müminlerin birbirine sahip çıkmalarını ve aralarında olması gereken ilişki ve samimiyeti anlatırken “*Müminler tıpkı bir bina gibidir. Birbirlerine destek olur ve ayakta tutarlar*” demiş, bu sözleri söylerken de iki elini parmaklarını birbirine kenetlemiştir.⁶² O, bu hareketiyle birlik ve beraberliğin önemini mükemmel bir tarzda anlatmıştır.

Hız. Peygamber’in elleriyle ve parmaklarıyla beden dilini kullandığı yukarıda zikredilen örneklerde açıkça görülmektedir. Ancak bu hiçbir zaman uygunsuz, yersiz ve aşırı olmamıştır. Nitekim Medine Valisi Bısr b. Mervan’ın (ö. 75/794) hutbede iki elini birden kaldırarak aşırı derecede hareketler yapmasını gören Ümâre b. Ruveybe, ona ağır sözler söylemiş ve “*Resûlullah şahadet parmağını kaldırmaktan öte bir hareket yapmazdı,*” diyerek valiyi uyarmıştır.⁶³ Ümâre’nin bu tepkisinden de Peygamber’in hutbe esnasında dikkat çekecek kadar aşırı şekilde el, kol

57 Buhârî, Savm 44.

58 Buhârî, Savm 11.

59 Buhârî, Ezân 134.

60 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I-VI, İstanbul 1982, V, 109.

61 Buhârî, Talâk 25.

62 Buhârî, Salât 88.

63 Ebû Ebdirrahman en-Nesâî, *es-Sünen*, I-VIII, İstanbul 1981, Cuma 29.

hareketi yapmadığı anlaşılmaktadır. Onun makamında söz söyleyen hatipler için bu durumun dikkate alınması gerekir.⁶⁴

1. Mimikler

Edeb bakımından insanların en güzeli olan Allah Resûlü çok kibar ve nâzik biriydi. Onun engin şefkat ve merhamet hisleri, içindeki duygularını anında dışa yansıtır, pek çok düşüncesi yüz ifadesinden âdeta okunurdu. Onun duygu ve hisleri kimi zaman göz yaşı olmuş, kimi zamanda alnında kabaran bir damar olarak ortaya çıkmıştır. Yapmacık hareket etmeyen, göz boyamaya ve gösteriş yapmaya çalışmayan bir insanın tabii olan yüz ifadeleri neyse Peygamberin içinden geçirdikleri de aynı şekilde yüzüne yansımaktaydı. Aşağıdaki örnekler Hz. Peygamber'in mimiklerinin ne kadar doğal olduğunu ortaya koymaktadır.

a. Yüz İfadesi

Resûlullah'ın konuşması mimiklerle ayrı bir değere ulaşır. Muhatapları kendine hitap eden Resûlullah'ın söyleyeceği sözleri onun yüzünden de okuma imkânını bulmuştur. Daha söze başlamadan önce nasıl, ne tarzda bir konuşma yapacağını kestirildiği zamanlar olmuştur.⁶⁵ Hz. Peygamber kızdığı zaman alnının ortasındaki damar şişer,⁶⁶ gözleri kızarırdı. Sahabe Peygamberin kızdığını böylece anlardı. Bir gün Hz. Aişe'nin yanına girdiğinde onun yanında yabancı birini görünce hoşlanmamış ve bunu da yüz ifadeleriyle hissettirmişti. Hz. Aişe'de o kişinin süt kardeşi olduğunu açıklamıştır.⁶⁷

Diğer taraftan Ka'b b. Mâlik (50/670) tövbesinin kabulünü anlatırken Resûlullah'ın kendini sevinçten parlayan bir yüzle karşıladığını ve şöyle dediğini söylemektedir: "*Anandan doğduğundan beri senin için en hayırlı günü müjdelirim bu günü*". Ka'b der ki, Resûlullah (a.s.) sevindiği zaman yüzü nurlanır, sanki ay parçası gibi olurdu. Onun bu durumunu biz anladık.⁶⁸

64 Çakan, İsmail Lütfi, *Dinî Hitâbet Çeşitleri – İlkeleri – Örnekleri*, İstanbul 1999, s. 114.

65 Kazancı, Ahmet Lütfi, *Peygamber Efendimizin Hitabeti*, İstanbul 1980, s. 54.

66 Tirmizî, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, Beyrut 1988, s. 12.

67 Buhârî, Nikâh 21.

68 Buhârî, Megâzî 79.

b. Kaş Göz İşaretleri

Hz. Peygamber bir kimseyi kötülecek şekilde kaş göz işareti yapmaz bunun yapılmasına müsaade de etmezdi. Mekke'nin fethinden sonra ölüm emri verilenlerden Abdullah b. Sa'd b. Ebi's-Serh, Hz. Peygamberin huzuruna gelerek eman diledi ve beyat etmek üzere Hz. Peygamber'in eline sarıldı.

Resûlullah onun beyatını almadı ancak üçüncü kez istemeyerek kabul etti; adam da öldürülmekten kurtuldu. Daha sonra Hz. Peygamber ashabına, "Benim davranışımı gördüğünüz halde neden adamı öldürmediniz, diye sitem etti. Ashab, "Ya Resûlallah! Bize bir göz işareti yapsaydın onun işini bitirirdik" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Biz peygamberlere gözlerin hıyaneti yakışmaz" buyurdu.⁶⁹

Hitabet esnasında gözleri yummak veya sürekli başka yerlere bakmak büyük hatadır. Usta hatipler gözleriyle dinleyicilerini sürekli denetim altında tutarlar.⁷⁰ Hz. Peygamber, cemaate hitap ederken tek bir noktaya bakmaz, kendini dinleyenlerini kontrol edecek şekilde her yöne bakardı.⁷¹

2.Duruş

Şüphesiz Hz. Peygamber'in beden dili denildiğinde ilk akla gelen onun duruşudur. Sükûtunun dahi dini açıdan bir anlamı olan Allah'ın elçisinin duruşuyla oluşturduğu imaj onun gerçek ve en etkili yüzüdür ki, bu bir yönüyle de ahlâkı olarak tezahür etmiştir. Onun ahlâkı ise âdeta Kur'an'ın canlı bir temsilidir.⁷² Dolayısıyla o duruşuyla bir anlamda bize Kur'an'ın öngördüğü insan tipini de göstermiş olmaktadır. Hz. Peygamber'in duruşuyla ilgili olarak kıyafet, kişisel mesafe, kürsü kullanması ve vücut teması işaret edilecektir.

69 Nesâî, Tahrîmu'd-dem 14.

70 Çakan, *Dinî Hitâbet*, s. 114.

71 Buhârî, Cuma 32.

72 Hz. Aişe'ye Resûlullah'ın ahlâkı sorulduğunda o, "Siz Kur'an okumuyor musunuz? Onun ahlâkı Kur'an'dır" demiştir (bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 188).

a. Kıyafet

Duruş ve davranışları tamamlayan en önemli faktörlerden biri kıyafettir. Kıyafetin çoğu kimse üzerindeki etkisi inkar edilemez. Hz. Peygamber çeşitli renk ve desenlerde elbiseler giymiştir. Ancak onun daha çok beyaz renkli elbiseleri tercih ettiğini kaynaklar haber vermektedir.⁷³

O toplumda diğer insanların giydiği kıyafetleri giymiş, elbisenin temiz ve yırtıksız olmasına dikkat etmiştir. Ayrıca kendisine getirilen hediye giysileri de kullanmıştır.⁷⁴ Yün, keten ve pamuklu giysiler giymiş ancak ipek kumaştan yapılmış elbiseleri kullanmamıştır.⁷⁵

Resûlullah (a.s.) daima güzel kokar,⁷⁶ saç ve sakalının bakımına son derece dikkat ederdi. Sakalını hiçbir zaman dağınık bırakmamış, bunu başkaları için de hoş karşılamamıştır.⁷⁷

İtikafta olduğu zamanlarda bile başını mescidden odasına uzatarak hanımlarına saçlarını yıkatmıştır.⁷⁸ O saçını ve sakalını kontrol etmek için ayna kullanmış, gözlerine sürme çekmiştir.⁷⁹ Öte yandan çirkin olacağı için sadece tek ayağa ayakkabı giyilmesini hoş karşılamamıştır.⁸⁰

b. Kişisel Mesafe

Hız. Peygamber eşlerine, çocuklarına ve torunlarına daha bir yakın durmuş, yakınlık derecesine göre bu duruşunu ayarlamıştır. Kızı Hz. Fâtıma'yı alnından öpmesi,⁸¹ onun yatağına oturması⁸² ve torunu Hz.

73 Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-IX, Beyrut 1990, I, 347-350; Buhârî, *Libâs* 35; Ebû Dâvûd, *Libâs* 7.

74 Bir keresinde Hz. Ömer, mescidin dışında satılan bir elbiseyi Peygamberin satın alıp giymesini istemiş, ancak Hz. Peygamber kumaşı ipekten olduğu için giymemiştir (bkz. Buhârî, *Libâs* 30).

75 İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 350-354.

76 İbn Sa'd, a.g.e., I, 347.

77 Mâlik b. Enes, *el-Muvatta*, I-II, İstanbul 1981, Şa'r 2; Ebû Dâvûd, *Tereccül* 3.

78 Buhârî, *Libâs* 74-77; Hayz 2; Müslim, *Hayz* 3.

79 İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 376.

80 "Sizden biriniz bir ayağına ayakkabı giyerek yürümesin, ikisini de giysin veya ikisini de çıkartsın" (Müslim, *Libâs* 68).

81 Ebû Dâvûd, *Edeb* 155; Tirmizî, *Menâkıb* 61.

82 Buhârî, *Deavât* 11; Tirmizî, *Menâkıb* 31.

Hasan ve Hüseyin'i kucaklayarak öpmesi,⁸³ onun fiziksel teması kullanmasını gösterdiği gibi, aynı zamanda yakınları ve mahremeleri için kişisel alanlardan mahrem bölgeyi kullanmasına da güzel bir örnek teşkil etmektedir.

O, biriyle konuştuğu zaman onun yüzüne bakar, elini tutmuşsa o bırakmadıkça bırakmaz, karşısındaki yüzünü başka tarafa çevirmedikçe o çevirmezdi.⁸⁴ Hatta bir adam bir şey söylemek gayesiyle Resûlullah'ın kulağına fısıldayarak bir şey konuşsa, adam başını uzaklaştırmadan Resûlullah başını uzaklaştırmazdı.⁸⁵

Müslümanların birbirine güler yüzle bakmasını öğütleyen Hz. Peygamber yüzünden sürekli tebessümü eksik etmezdi. Konuyla ilgili olarak Ebû Abdissamed şöyle anlatıyor: Ümmü'd-Derda'dan, kocası Ebü'd-Derdâ'nın konuşurken sürekli tebessüm ettiğini işitmişim. Ebü'd-Derdâ'ya dedim ki, "İyi ama insanlar bu yüzden sana ahmak diyorlar." Bunun üzerine Ebü'd-Derdâ şöyle dedi: "*Resûlullah'ı ne zaman konuşurken görsem o hep tebessüm ederdi.*"⁸⁶

Duruş ve tavır konusunda kişinin iyi bir dinleyici olması da önemlidir. Karşı tarafın derdini dinleyen ve ona saygı gösteren birinin kendi sözü de dikkatle dinlenir. Aksi halde, sürekli konuşan ya da başkasının konuşmasını dinlemeyen kimseler iyi bir izlenim bırakamazlar. Resûlullah kendisine kötülük yapan düşmanlarını bile sükunetle dinlemiş, konuşma sırası kendine geldiğinde söz alarak konuşmasına başlamıştır.

Nitekim, bir defasında Utbe b. Rebia (2/624) ile yaptığı bir görüşme esnasında, "*Söyle Ebu'l-Velîd! seni dinliyorum*" demiş, Utbe sözlerini bitirip susunca, "*Sözlerini bitirdin mi? ey Ebu'l-Velîd!*" diye sormuş, "evet" cevabını aldıktan sonra: "*O halde sen de beni dinle*" diyerek söze başlamıştır.⁸⁷ Hz. Peygamber yürürken âciz ve tembeller

83 Buhârî, Buyû 49.

84 İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 286.

85 Ebû Dâvud, Edeb 6.

86 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 191.

87 Muhammed Abdülmelik b. Hişâm, *Sfretü'n-Nebî*, I-IV, Beyrut 1981, I, 313; Krş. Martin Lings, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Nazife Şişman, İstanbul 1991, s. 373.

gibi yürümez sert adımlarla yürürdü. Ardından gelen kimse kendisine kolay kolay yetişemezdi.⁸⁸ Hafif öne eğik gibi yürür, arkasından seslenildiğinde sadece boynunu çevirmez bütün vücuduyla dönerdi.⁸⁹ İhtiyaç olmadıkça konuşmayan Allah Resûlü'nün bazan uzun süre sükût ettiği görülürdü. Onun bu sessizliğinin hilim sıfatından, insanları yaptıklarından sakındırmak istemesinden, takririnden ya da tefekkürden kaynaklandığı bildirilmektedir.⁹⁰

c. Kürsü Kullanması

Hz. Peygamber kalabalık bir topluluğa hitap ederken iyice görünecek şekilde yüksekçe bir yere çıkardı; bazan bir ağaç kütüğü, bazan bir kürsü, bazan da bir kayanın veya devenin üzerinde konuştuğu olmuştur. Mescidde insanlara hitap ederken önceleri bir hurma kütüğünün üzerine çıkan Hz. Peygamber, cemaatin artmasından sonra yeni yaptırılan üç basamaklı bir minberin üzerine çıkarak konuşmuştur.⁹¹

Bir gün safa tepesinde halka hitap ederken oradaki bir kaya üzerine çıkmış,⁹² Arafat'ta ve Mina'daki meşhur veda hutbesini ise bir devenin üzerinden irad etmiştir.⁹³ Görüldüğü gibi Hz. Peygamber hitap ederken bir anlamda kalabalığa karşı kürsüyü en iyi şekilde kullanmıştır. Bir liderin muhatapların hafızalarında oluşturacağı imaj ve etki için bu husus oldukça önemlidir.

d. Vücut Teması

Hz. Peygamber vücut temasını da yeri geldikçe çok güzel bir biçimde kullanmıştır. Onun uzaktan gelen sevdiği insanları veya çok yakın akrabalarını kucakladığı, bazan da öptüğü ve bağrıma bastığı bilinmektedir. Nitekim Cafer b. Ebî Tâlib (8/629) Habeşistan hicretinden Medine'ye dönüşünde, Hz. Peygamber de Hayber'in fethinden (6/627) henüz yeni gelmişti. On üç yıl aradan sonra Cafer, Peygamberin huzuruna girdiğinde, Resûlullah Cafer'i kucaklayarak iki gözüntün

88 İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 287.

89 İbn Sa'd, a.g.e., I, 315; Tirmizî, Menâkıb 19.

90 İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 325-326.

91 Buhârî, Cuma 26.

92 Müslim, İmân 89.

93 Ebû Dâvûd, Menâsik 62.

arasından öpmüş ve şöyle demişti: “*Hayber’in fethine mi yoksa Cafer’in gelişine mi daha çok sevdiğimi bilemiyorum.*”⁹⁴

Kuran-ı Kerim’de de zikredildiği gibi⁹⁵ Hz. Peygamber, Müslüman olanlardan “bey’at” alırken ellerini onların elleri üzerine koymuş öylece söz almıştır. Bu durum iletişim açısından oldukça dikkat çekicidir. Resûlullah (a.s.) insanlarla vücut teması kurarak onlarla olan samimiyetini daha çok pekiştirmiş olmaktadır.

Diğer taraftan Hz. Peygamber’in, çocuklarla iletişim kurabilmek için onların anlayacağı ya da sevineceği şekilde davrandığı görülmektedir. Zaman zaman onları devesine bindirerek gezdirir, onlara nasihat eder,⁹⁶ onların saçını okşar, onlara şaka yapardı.⁹⁷ Hatta bir defasında abdest alırken abdest suyunu ağzına alıp yanındaki çocuğun yüzüne püskürttüğü bile olmuştur.⁹⁸ Onun bu yakın teması ve doğal davranışı çocukların ilgisini çekmekte ve kendisini sevmelerine zemin hazırlamış olmaktadır.⁹⁹

SONUÇ

İletişim alanında yeni bir bilim olan beden dili konusunda çok kısa olan süre içerisinde yapılan çalışmalar, beden dilinin sosyal bir varlık olan insan hayatında ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Allah’ın insanlara vermiş olduğu şekil ve görünüş güzelliği başkaları üzerinde etkili olmak konusunda yeterli değildir. Bu şekil ve görünüş güzelliği duygularla, uygun jest, mimik ve tavırlarla desteklenmelidir.

İnsan hayatında asıl etkili olan söz dili değil beden dilidir. Sözel dil, bir anlamda beden dilini tamamlamaktadır. Şüphesiz bir kimsenin

94 İbn Hişâm, *Sîretü’n-Nebî*, IV, 3; Müslim, *Salâtü’l-Müsâfirîn* 44.

95 “Sana biat edenler gerçekte Allah’a biat etmektedirler. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir...” (Fetih, 48/10).

96 Tirmizî, *Sıfatu’l-Kıyâme* 59; Ahmed b. Hanbel, I, 293.

97 Buhârî, *Edeb* 81.

98 Buhârî, *İlim* 18.

99 Hz. Peygamber’in çocuklara karşı davranışı konusunda geniş bilgi için bkz. Ay, Mehmet Emin, “Peygamberimiz Hz. Muhammed”, *Diyanet İlmî Dergi*, Özel Sayı, Ankara 2000, s. 161-180.

kullandığı kelimeler onun söz dağarcığını, söz dağarcığı da o kişinin eğitim seviyesini ve sosyal statüsünü yansıtır. Beden dili ise âdeta sözel ve sözel olmayan malzemelerle hayatın bütününün nakış nakış örülmesidir. Dolayısıyla konuşurken yanlış yapmamak için kelimelerin özenle seçildiği gibi, diğer insanlar ve canlılarla iletişim kurarken istenmeyen bir izlenim bırakmamak için de beden dilinin özenle ayarlanması gerekmektedir.

Hz. Peygamber'in beden dilini kullanması konusunda kaynaklarda yer alan bilgilerin konuya ışık tutacak boyutta olduğu görülmektedir. Ancak hak ve hukuk tanımayan insanlardan, çok kısa sürede medenî bir toplum kurmuş olan bir şahsiyetin beden dilini, sözel dille ifade etmek mümkün olamamaktadır. Şayet bilim ve teknik gelişmeler onun beden dilini tespit ederek seyredebilmeye olanak tanırsa, Hz. Peygamber'i anlatmak için söze hacet kalmayacaktır.